

УДК 340.12

І. В. Процюк, доктор юридичних наук, доцент
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Система стримувань і противаг у функціонуванні механізму державної влади парламентської держави

У статті аналізуються основні аспекти функціонування принципу поділу влади в парламентській державі, розглядаються елементи системи стримувань і противаг для ефективного функціонування механізму державної влади, його особливості в різних парламентських державах.

Ключові слова: парламентська держава, поділ влади, система стримувань і противаг, парламентський контроль, вотум недовіри.

Конституційне реформування в Україні порушує низку питань: про форму правління, механізм поділу влади з відповідною системою стримувань і противаг, взаємодію центральних та місцевих органів влади тощо. Одним із найважливіших є питання форми правління, а саме яку республіканську форму правління обрати для України. Однією з точок зору є побудова в Україні парламентської республіки, оскільки більшість країн Європи є саме такими республіками. Тому вбачається актуальним розглянути систему стримувань і противаг у системі поділу влади парламентської республіки.

Метою цієї статті є аналіз системи стримувань і противаг у парламентських державах. Завданням є дослідження особливостей функціонування парламентських держав в аспекті поділу державної влади, визначення характеру системи стримувань і противаг у механізмі влади для аналізу як позитивних, так і негативних рис такої форми правління.

У парламентських державах діє «м'яка», «гнучка» модель поділу влади, яка зосереджує увагу насамперед на інституціональному компоненті, частково функціональному і практично не вимагає суб'єктного розмежування.

Інституціональний аспект полягає в тому, що існують три гілки влади – законодавча, виконавча й судова – із системами відповідних державних органів для здійснення їх влади. Законодавча представлена парламентом, що формується через всенародні вибори. Натомість президент обирається або парламентом, або за його участю, але у всякому разі не всенародно.

Найважливіша особливість парламентської моделі організації державної влади знаходить своє відображення у способі формування й відповідальності уряду, який у державах із цією формою державного правління формується парламентом, точніше партією (або коаліцією партій), що володіє більшістю місць у ньому. Ось чому на парламентських виборах виборці голосують фактично і за майбутній уряд [3].

При цьому специфіка парламентських країн полягає у тому, що і президент, і уряд формуються парламентом, але виступають як відносно незалежні від нього інститути. Сутність бікамералізму парламенту в парламентських країнах виявляється у тому, що за наявності парламентської відповідальності уряду, а також права розпуску парламенту в президента в рамках взаємовідносин між гілками влади (законодавчою й виконавчою) можна вести мову про нерівність палат парламенту: у випадку бікамеральної структури останнього уряд формується з урахуванням розкладу політичних сил тільки в нижній палаті.

Підтвердженням інституціональної самостійності (хоча й відносної) парламенту (нижньої палати) й уряду є ситуація, коли уряд втрачає підтримку парламентської більшості й намагається управляти без його підтримки.

Суб'єктний компонент має певне емпіричне значення для всебічного дослідження й урахування практики реалізації моделі поділу державної влади при парламентській формі державного правління. Слід звернути увагу лише на найважливіші для нас вияви суб'єктного аспекту, які є похідними від інституціонального оформлення моделі поділу державної влади в парламентських країнах. По-перше, депутатський мандат сумісний із зайняттям посади прем'єр-міністра або члена уряду. Це викликає можливості партійного єдиновладдя, у рамках якого відносини між парламентською більшістю й урядом визначаються загальною партійною належністю й партійно-політичним лідерством прем'єр-міністра. По-друге, одне джерело формування (парламентом) вищих державно-владних інститутів (уряду, президента) створює умови для того, щоб різні інститути контролювалися одними політичними групами (партіями).

Функціональний аспект виявляється у функціональній незалежності гілок влади одна від одної, але в той же час і в їх компетенційній взаємодії, у врівноваженні, компетенційному обмеженні (взаємопроникненні) й контролі. Саме у функціональному компоненті передбачені стримування й противаги. Власне кажучи, вони означають функціональне втручання одних гілок влади в компетенцію інших, але втручання, припустиме з погляду функціонального компонента, навіть необхідне, таке, що передбачається моделлю поділу влади в парламентській формі державного правління.

У парламентських країнах механізм стримувань і противаг доповнюють не лише «відносно самостійною неполітизованою адміністративною владою, покликаною служити загальним, а не партійним інтересам», іноді противагою служать верхня палата й опозиція – в нижній [16, с. 105]. Однак правляча партія може контролювати й верхню палату парламенту. Що стосується ролі опозиції, то вона завдяки критиці політики правлячої партії й обґрунтованим альтернативам виступає істотним стримуючим началом у процесі здійснення законодавчої влади більшістю в парламенті, а також виконавчої влади – урядом, оскільки законодавчі рішення набувають сили закону лише після їх публічного (критичного) обговорення в парламенті; отже, опозиція

завжди перешкоджає надмірній концентрації влади. Проте цілком справедливо стверджувати, що вона не є елементом поділу державної влади [4, с. 323]. Критикуючи існуючу владу, опозиція лише конкурує з нею в боротьбі за голоси виборців, щоб, досягнувши влади, мати можливість, домогтися тих же цілей, яких домагається влада існуюча [5, с. 324, 427–428].

У системі поділу державної влади в парламентських країнах противагою гілкам законодавчій і виконавчій є насамперед судова гілка влади. У зв'язку із цим потрібно підкреслити, що розглядувана модель поділу державної влади у своєму первісному варіанті виникла й реально функціонує як чинник розосередження влади саме у Великобританії – країні прецедентного права, у якій судова влада традиційно відіграє важливу роль. Саме тут вона може бути реальною противагою потужній структурі парламентської більшості і сформованому нею уряду. Адже тут закони й урядові нормативні акти набувають реальної юридичної сили настільки, наскільки вони визнаються й застосовуються судами, й у такий спосіб трансформуються в прецедентне право. «Англосаксонська правова концепція з повною підставою вважала суд противагою виконавчій владі» [16, с. 219].

Розглянемо детальніше правовий статус і підвалини взаємодії парламенту, уряду й президента, які у свою чергу виступають також елементами системи стримувань і противаг.

Носієм виконавчої влади в усіх державах з парламентською формою правління є уряд. Уряд, як правило, виступає колегіальним носієм виконавчої влади, відповідальним перед парламентом за політичний курс держави, користуючись довірою парламентської більшості. Уряд здійснює не тільки управління, а й керівництво державними справами [19, с. 91].

У юридичних наукових джерелах зараз відзначається зростання ролі й самостійності уряду. Л. Ентін вважає, що обґрунтувати це можна сформульованою у Великобританії так званою теорією самостійного мандату, згідно з якою виборці на загальних виборах висловлюються не стільки за того чи іншого кандидата в депутати, скільки за урядову політику або проти неї. Тим самим вони дають уряду певний мандат. Голосуванню на парламентських виборах надається значення плебісциту з пи-

тання про довіру певній особі (президенту, прем'єру) або уряду в цілому. Таким чином, концепція «самостійного мандату» сприяє подальшому зменшенню значення представницького правління й виправданню посилення виконавчої влади [18, с. 267]. У державах з парламентською формою правління саме уряду на чолі з прем'єр-міністром належить уся повнота виконавчої влади.

Для країн з парламентською формою державного правління характерним є формування уряду на парламентській основі. Участь глави держави в цьому процесі зазвичай не має визначального значення: найчастіше він може призначити лише такий уряд, який має підтримку парламентської більшості. Посада прем'єр-міністра, як правило, займається лідером партії (блоку партій), що перемогла на парламентських виборах. Цей процес, звичайно, детально регулюється конституціями країн. Так, згідно з п. 1 ст. 99 Конституції Болгарії (1991 р.) «президент після консультації з парламентськими групами доручає кандидатові в прем'єр-міністри сформуванню уряду за чисельністю парламентської групи» [9, с. 30–45].

Умову формування уряду зі складу парламенту конституційно, як правило, не встановлено. Концептуально прийнято, що вона впливає з факту фіксації в основних законах політичної відповідальності уряду перед парламентом (нижньою палатою). Однак ця умова аж ніяк не є абсолютною, і в багатьох країнах з відповідними формами правління вважається звичайною практика включення до складу уряду осіб, які не є членами парламенту. Не є імперативом і презумпція сумісності посади члена уряду й депутатського мандата, яка вперше була закріплена в конституційній практиці Великобританії і з часом стала звичною для багатьох парламентських республік. На сучасному етапі конституціями низки країн (Австрії, Люксембургу, Македонії, Молдови, Нідерландів і Фінляндії) встановлюється несумісність депутатського мандату й урядової посади [17, с. 18–19].

Глава держави призначає дату виборів до парламенту, скликає парламент на сесії, підписує й публікує закони, володіє правом вето. Він має право достроково розпустити парламент

і призначити нові вибори, але здійснення цього повноваження президентом, як і більшості інших, знаходиться під контролем уряду. Разом із повноваженнями, що дозволяють главі держави впливати в загальних рисах на законодавчу діяльність парламенту, він досить часто наділяється також правом видавати власні нормативні акти. У країнах з парламентарними формами такі повноваження реалізуються тільки за згодою уряду, який несе за них відповідальність. Наприклад, президент Індії згідно зі ст. 123 Конституції (1950 р.) вправі видавати укази під час перерви в роботі парламенту [8, с. 114]. Його указ має таку ж силу, що й парламентський акт, але повинен бути представлений палатам парламенту і набирає чинності по закінченні шести тижнів з моменту скликання останнього, якщо до цього часу обидві палати не приймуть резолюцію, що скасовує його. Отже, в умовах нормального, стабільного функціонування державного механізму в країнах з парламентською формою державного правління глава держави може лише у загальному вигляді впливати на схвалювані рішення через авторитет свого поста, діючи, як правило, згідно з указівками уряду.

У багатьох парламентських монархіях і республіках глава держави призначає главу уряду й міністрів, проте у дійсності склад уряду визначається розміщенням політичних сил у парламенті. Те саме можна сказати і про затвердження законів главою держави, і про право його вето на закони, прийняті парламентом. У парламентській республіці право вето, як пише А. Мішин, — «німецьке повноваження, неспроможне знаряддя, застосовуване вкрай рідко, та й то лише за вказівкою уряду» [10, с. 166–167].

Місце й роль глави держави в державному механізмі при всіх парламентських формах правління визначаються фактично однаково, але уряди в таких країнах суттєво різняться між собою. Розходження ці зумовлені партійним складом уряду, що, у свою чергу, залежить знову ж таки від розстановки політичних сил у парламенті.

Залежно від підтримки уряду з боку різних парламентських фракцій виокремлюють уряди більшості і меншості. Останні формуються, в основному, коли утворення правлячої

коаліції, що охоплювала б партії, які у своїй сукупності спираються на підтримку парламентської більшості, не вбачається можливим. Уряд меншості знаходиться при владі завдяки, як правило, підтримці інших партій, що безпосередньо не входять до нього. Формування подібних урядів характерне для таких скандинавських монархій, як Норвегія, Данія, Швеція.

Якщо будь-яка партія має у своєму розпорядженні явну більшість у парламенті, проблем з формуванням уряду зазвичай не виникає, тому що її лідер майже автоматично стає прем'єр-міністром. Подібна ситуація притаманна таким країнам, як Великобританія, Канада, Австралія. Набагато складніше вказаний процес відбувається, коли жодна з партій не має у своєму розпорядженні парламентської більшості (Нідерланди, Бельгія, Австрія, Італія, Данія). Формування уряду тут інколи займає досить багато часу, зрештою часто слабо кореспондуючи з результатами самих виборів. Не випадково (наприклад, у Нідерландах) говорять, що «можна виграти вибори, але програти процес формування уряду» [2, с. 65].

Якщо в рамках однопартійних урядів міністерські посади в основному розподіляються прем'єр-міністром, то в коаліційних вирішальну роль у цьому часто виконують політичні партії, що делегують міністрів у кабінет. Ці партії мають, як правило, свої квоти, що виділяються пропорційно числу їх партійних фракцій. Подібний процес голландський дослідник Р. Андевег вельми влучно назвав «колонізація уряду політичними партіями» [1, с. 140].

У багатьох країнах уряд наділяється доволі широкою нормотворчістю. Він не тільки видає різні підзаконні акти, що окреслюють умови й порядок застосування законів і забезпечують їх виконання, а й володіє правом видання нормативних актів, що мають силу закону. Вказані акти найчастіше приймаються урядом на підставі так званого делегованого законодавства, тобто права, що безпосередньо делегується йому парламентом. Така можливість передбачена, наприклад, конституціями Італії й Латвії. Досить значне поширення делеговане законодавство має у Великобританії [11, с. 390].

На окрему увагу заслуговує питання взаємодії уряду й парламенту в законодавчому процесі. У переважній більшості країн, де уряд спирається на підтримку парламентської більшості, ключову роль у законодавчому процесі відіграє не парламент, а уряд. Як правило, у державах з парламентською формою правління їх основними законами чітко закріплено, що уряд (або окремі його члени) наділяється правом законодавчої ініціативи (Греція, Естонія, Італія, Латвія, Німеччина, Словаччина, Угорщина, Чехія). Навіть якщо право законодавчої ініціативи закріплено за главою держави, в дійсності більшість законопроектів вноситься в парламент урядом. Однак якщо прем'єр-міністр та інші міністри і не мають права вносити законопроекти як члени уряду, то фактично вони можуть це робити як депутати парламенту. Отже, правом законодавчої ініціативи не володіють тільки ті члени уряду, які не є депутатами парламенту.

Парламентська відповідальність уряду реалізується шляхом вираження йому вотуму недовіри або відмови в довірі. Вотум недовіри – це механізм, що використовується членами парламенту для зміни складу уряду, який втратив підтримку більшості. Політична відповідальність перед парламентом може бути солідарною (весь уряд іде у відставку, навіть якщо недовіра виражена лише одному міністрові) й індивідуальною (іде у відставку лише той міністр, якому висловлена недовіра). Цей вид відповідальності можливий не тільки за правопорушення, а й без них. Зазначимо, що парламент теж контролює діяльність уряду шляхом запитів парламентарів, парламентських розслідувань, проведення парламентських або комітетських слухань, звітів інституту омбудсмена й Рахункової палати, міністра фінансів про виконання державного бюджету (Бельгія, Данія, Італія, Нідерланди, Норвегія, Фінляндія, Японія та ін.) [14, с. 35–47; 15, с. 48–60].

У Великобританії важливе значення в реалізації парламентського контролю надається спеціальним комітетам парламенту, які призначаються зазвичай на строк роботи парламенту для розгляду різних питань шляхом збирання письмових та усних свідчень [13, с. 158–163].

У Конституції Іспанії міститься окремий розділ про відносини між урядом і Генеральним кортесом (парламентом), нормами якого передбачено, що за свою політичну діяльність уряд несе солідарну відповідальність перед Конгресом депутатів (нижньою палатою парламенту) [7, с. 74–75]. Можливість відставки уряду шляхом вираження недовіри передбачена практично у всіх державах з парламентською формою правління і є її загальною суттєвою рисою.

У країнах північно-західної Європи (за винятком Бельгії) набув поширення принцип так званого «негативного парламентаризму». Тут уряд, як правило, не зобов'язаний одержувати позитивний вотум довіри від парламенту, а розпочинає працювати відразу після призначення й може діяти, поки парламент більшістю голосів не відмовить йому в довірі. У цих державах спочатку немовби передбачається, що Кабінет користується довірою парламенту, внаслідок чого не уряду належить мати підтримку парламенту, а, навпаки, парламент зобов'язаний доводити, що він більше не підтримує уряд. Подібні правила сприяють утворенню урядів меншості, що, зрештою, забезпечує безперервність функціонування державного механізму, робить його гнучкішим і стійкішим до різних змін у співвідношенні сил на внутрішньополітичній арені.

Внести на розгляд парламенту питання про вотум недовіри уряду може тільки певна (доволі значна) група депутатів. Щоб не допустити зловживання цим правом, часто закріплюються різноманітні додаткові обмеження. Наприклад, вираження недовіри уряду пов'язується з можливістю розпуску парламенту або його нижньої палати, що виходить, як правило, від глави держави.

У відповідь на недовіру уряду прем'єр-міністр, як правило, може рекомендувати главі держави достроково розпустити парламент (або його нижню палату при двопалатній структурі останнього) і призначити нові парламентські вибори. Якщо їх результат буде не на користь урядової партії, тобто якщо вона програє вибори, уряд іде у відставку. Якщо ж у новому складі парламенту прем'єр-міністр одержить підтримку більшості, уряд продовжує виконувати свої повноваження. Так, у Греції пре-

зидент вправі розпустити парламент, якщо двом урядам поспіль було виражено вотум недовіри [14, с. 35–47]. Правом розпуску нижньої палати парламенту – Національної ради володіє, наприклад, федеральний президент Австрії [6, с. 49]. Розпустити обидві палати парламенту (або одну з них), заслухавши звіт їх голів, має право президент Італії [7, с. 119]. Однак глава держави наданим йому правом розпуску користується рідко, а якщо й робить це, то з ініціативи уряду.

Іноді вирішальна роль уряду в розпуску парламенту фіксується в конституціях. Так, в Основному законі Іспанії встановлено, що голова уряду після попереднього обговорення в Раді міністрів і під свою особисту відповідальність може запропонувати розпуск Конгресу (нижньої палати парламенту), Сенату або всього парламенту в цілому (Генеральних кортесів), що повинно бути оголошено декретом короля [7, с. 75]. Можлива й інша ситуація: контрасигнування актів президента про розпуск парламенту не передбачено в таких парламентських державах, як Болгарія, Греція, Молдова, Словаччина, Чехія, Фінляндія [17, с. 21–22].

З погляду В. Четверніна, достроковий розпуск парламенту (нижньої палати) зазвичай відбувається через урядову кризу в певних випадках [12, с. 603]. По-перше, коли жодна з партій або утворюваних коаліцій у парламенті (нижній палаті) не має абсолютної більшості, необхідної для формування уряду. У цьому разі такий непрацездатний склад варто розпустити і призначити нові вибори. По-друге, якщо коаліційний уряд втратить підтримку парламенту (нижньої палати) в результаті розпаду правлячої коаліції і при цьому не виникне нової, яка має абсолютну більшість, уряд може залишитися як уряд меншості. Якщо ж йому висловлено недовіру або його рішення не отримують необхідної законодавчої підтримки, на цей випадок у прем'єр-міністра має бути право рекомендувати президентові розпустити парламент (нижню палату) і призначити нові вибори. По-третє, коли однопартійний уряд втрачає підтримку абсолютної більшості в результаті внутріпартійних розбіжностей, прем'єр-міністрові як фактичному лідеру правлячої партії належить вирішувати питання про подальшу долю уряду.

Достроковий розпуск нижньої палати можливий уже тому, що прем'єр-міністр і Кабінет – представники правлячої партії – вважають за доцільне проведення дострокових виборів незалежно від урядової кризи. Причому мотиви можуть бути навіть протилежними: або керівництво правлячої партії передбачає суттєве падіння її популярності й ініціює дострокові вибори, щоб її поразка на виборах була мінімальною, або ж, навпаки, політика правлячої партії, що має хитку більшість у парламенті, настільки популярна, що за прогнозами, якби були вибори сьогодні, вона перемогла б опозицію зі значною перевагою, але в цьому разі такі вибори пов'язані з ризиком.

Одним із засобів обмеження можливості розпуску уряду є конструктивний вотум недовіри, передбачений, зокрема, основними законами ФРН, Австрії, Угорщини, Польщі й деяких інших парламентських республік. Суть його полягає в тому, що відповідальність перед парламентом (нижньою палатою) несе не весь уряд, а тільки його глава. Окремим міністрам не може бути виражена недовіра, бо вони призначаються і звільняються прем'єр-міністром. При цьому парламент має право виразити вотум недовіри главі уряду тільки за умови, що проект резолюції, внесений ним, міститиме поруч із пунктом про недовіру діючому прем'єр-міністрові пропозицію кандидатури для обрання нового глави уряду. Провести таку процедуру в парламенті доволі складно, що виключає можливість частого вираження недовіри і як результат – урядової кризи. Наприклад, у ФРН для уникнення частих розпусків нижньої палати допускається лише конструктивний вотум недовіри, отже, відставка уряду з волі абсолютної парламентської більшості відбувається лише коли обраний новий бундесканцлер. Таке положення виключає достроковий розпуск нижньої палати парламенту у відповідь на недовіру уряду [16, с. 187].

Узагальнюючи різні підходи до цієї проблеми, можемо виокремити такі юридичні ознаки моделі поділу державної влади й відповідної системи стримувань і противаг у парламентських монархіяx і республіках: 1) формування уряду парламентом (нижньою палатою) лише за мінімальною (або навіть номінальною) участю глави держави і вирішальна при цьому роль у цьо-

му процесі політичної партії (коаліції партій), яка має більшість у парламенті; 2) реальна належність виконавчої влади колегіальному органу – уряду; 3) главою виконавчої влади (не просто керівним адміністратором, а ключовою політичною фігурою) є глава уряду (прем'єр-міністр), який є лідером правлячої партії (партійної коаліції), що отримала більшість у парламенті; 4) прем'єр-міністр і більшість міністрів, як правило, є членами законодавчого органу; 5) колективна (нерідко індивідуальна) політична відповідальність уряду (членів уряду) перед парламентом; 6) юридична відповідальність уряду перед парламентом, яким він може бути відправлений у відставку внаслідок вираження недовіри, але й парламент несе політичну відповідальність за діяльність сформованого ним уряду й може бути розпущений главою держави; 7) значні повноваження уряду в законодавчому процесі; 8) глава держави (президент) обирається парламентом або спеціальною колегією, створеною парламентом (тобто парламентським способом); 9) номінальна влада глави держави (монарха або президента), на якого покладено суто представницькі функції; 10) право глави держави розпустити парламент контролюється урядом; 11) акти глави держави контрасигнуються главою уряду та/або відповідним міністром.

Список використаних джерел

1. Andeweg, R. B. Centrifugal forces and collective decision – making: The case of Dutch cabinets [Текст] / R. B. Andeweg // European journal of political research. – Dordrecht, 1988. – Vo1. 16, N 2. – P. 125–151.
2. Bogdanor, V. The government formation process in the constitutional monarchies of North-West Europe [Текст] / V. Bogdanor // Comparative government and politics: Essays in Honour of S. E. Finer / ed. Kavanagh D., Peele G. L. – Heinemann, 1984. – P. 49–72.
3. Marshall, G. Ministerial responsibility [Текст] / G. Marshall. – Oxford [England] ; New York : Oxford University Press, 1989. – 174 p.
4. Perenthaler, P. Allgemeine Staatslehre und Verfassunlehre [Текст] / P. Perenthaler. – Wien ; New York : Springer, 1986. – 476 p.
5. Zippelius, R. Allgemeine Staatslehre: (Politikwissenschaft) [Текст] : ein Studienbuch. 13., neubearbeitete Aufl / R. Zippelius. – München : Beck, 1999. – 465 s.

6. Конституции государств Европы [Текст] : в 3 т. / под общ. ред. Л. А. Окунькова. — М. : Норма, 2001. — Т. 1. — 824 с.
7. Конституции государств Европы [Текст] : в 3 т. / под общ. ред. Л. А. Окунькова. — М. : Норма, 2001. — Т. 2. — 840 с.
8. Конституция Индии [Текст] / под ред. И. Д. Левиной, В. А. Мамаева. — М. : Изд-во иностр. лит., 1956. — 446 с.
9. Конституция республики Болгария [Текст] // Право и жизнь. — М., 1992. — № 2. — С. 30–45.
10. Мишин, А. А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран [Текст] : учебник / А. А. Мишин. — М. : Белые альвы, 1996. — 400 с.
11. Государственное право буржуазных и развивающихся стран [Текст] : учебник / под ред. А. А. Мишина, Г. В. Барабшева. — М. : Юрид. лит., 1989. — 482 с.
12. Проблемы общей теории права и государства [Текст] / под ред. В. С. Нерсесянца. — М. : Изд-во гр. Норма – Инфра-М, 1999. — 794 с.
13. Тулаев, А. Н. Особенности парламентского контроля за деятельностью правительства в странах Западной Европы [Текст] / А. Н. Тулаев // Журн. рос. права. — 2004. — № 1. — С. 158–163.
14. Хмелько, І. Парламентський контроль [Текст] / І. Хмелько // Забезпечення контрольної функції парламенту у стосунках між законодавчою та виконавчою гілками влади : вісн. Програми сприяння парламенту України університету Індіана. — Квітень, 2005. — № 69/а. — С. 35–47.
15. Хмелько, І. Парламентські спеціальні слідчі комісії: порівняльний аналіз повноважень [Текст] / І. Хмелько // Забезпечення контрольної функції парламенту у стосунках між законодавчою та виконавчою гілками влади : вісн. Програми сприяння парламенту України університету Індіана. — Квітень, 2005. — № 69/а. — С. 48–60.
16. Шайо, А. Самоограничение власти (краткий курс конституционализма) [Текст] : [пер. с венг.] / А. Шайо. — М. : Юрист, 2001. — 292 с.
17. Шаповал, В. М. Конституція і виконавча влада [Текст] / В. М. Шаповал. — К. : Юрінком Інтер, 2004. — 80 с.
18. Энтин, Л. М. Правительство в зарубежных странах [Текст] / Л. М. Энтин // Конституционное право зарубежных стран / под общ. ред. М. В. Баглая, Ю. И. Лейбо, Л. М. Энтина. — М. : Изд-во НОРМА, 2000. — 832 с.
19. Энтин, Л. М. Разделение властей: опыт современных государств [Текст] / Л. М. Энтин. — М. : Юрид. лит., 1995. — 174 с.

Стаття надійшла 27 січня 2015 р.

И. В. Процюк

Система сдержек и противовесов в функционировании механизма государственной власти парламентского государства

В статье анализируются основные аспекты функционирования принципа разделения властей в парламентском государстве, рассматриваются элементы системы сдержек и противовесов для эффективного функционирования механизма государственной власти, его особенности в различных парламентских государствах.

Ключевые слова: парламентское государство, разделение властей, система сдержек и противовесов, парламентский контроль, вотум недоверия.

I. V. Protsyuk

The system of checks and balances in the functioning of the government parliamentary state

The article analyzes the principle of separation of state power, which is classified as «mild», «flexible» model of power division, which focuses primarily on institutional component partially functional and requires virtually no subjective distinction. Institutional aspect is that there are three branches of government – legislative, executive and judicial – with both the relevant authorities to carry out their power. The most important feature of the parliamentary model of government is a responsibility and a method of forming a government that in countries with this form of government formed by parliament, rather, the party (or coalition of parties) that has a majority of seats in it.

It is reported that in parliamentary countries although the president and the government formed by parliament but act as relatively independent of it institutions. The essence of the parliament of two chambers of parliament manifested here that if parliamentary responsibility of the government and the right to dissolve parliament the president within the relationship between the branches of government (legislative and executive) can talk about inequality chambers of parliament, in the case of such a structure last government formed on the basis schedule only political parties in the lower chamber.

It is describing a functional aspect of separation of powers, which is manifested by a functional independence of branches of power, and in the same

time, by communication, compensation, limitation (interpenetration) and control. There are prescribed checks and balances in functional aspect, which means functional interference of one of the branches of power into the competence of other branches. However, interference, which is allowed in the point of functional component or even required, is expected by a model of separation of powers in the parliamentary government It gives a detailed analysis of the main signs of separation of powers and checks and balances in parliamentary countries.

It is analyzed following elements of the system of checks and balances in parliamentary countries: formation of the government by the parliament and the head of state, governmental responsibility to parliament and government influence on parliament through appropriate procedures, the ability to dissolve parliament head of state, the activities of the judiciary and so on.

Keywords: *parliamentary government, separation of powers, checks and balances, parliamentary control, a vote of confidence.*